

אגרת מספר 125 – סיור טבע בין מעיליה להילה

תאריך הסיור: 22.1.2016. 45 משתתפים, לבקשת הקהל אנו מנסים לחדש את פירוט שמות המשתתפים, (בקובץ נפרד) קבלו בהבנה אם יש פספוסים, (הקבוצה גדלה קצת מאז שהפסקנו....)

נפגשנו ליד מסעדת אל-ואדי ביציאה המערבית ממעיליה, לכיוון מצפה הילה.

סיורנו בחלקו העליון של נחל שעל, באזור של טבע שהתפתח תחת הפרעות אנושיות רבות. קיימות בסביבה הרבה חלקות חקלאיות שנעזבו מזמן ועליהן התפתח אחו שפורח כמעט בכל עונות השנה.

התחלנו להעפיל במעלה הנחל, וחלפנו על פני פרחים וירק, ביניהם רומולאה סגלולית. עצרנו ליד בור מים, אחד מרבים בסביבה. בבור זה צומח שרך מעניין וגדול ממדים. התפתח ויכוח ער לגבי מינו. ככל הנראה מדובר בשרכיה אשונה (לפחות יורם ונמרוד טוענים כך). התנאים של בור סדוק ופתוח, ללא מים, אך מוצל, נותנים מחסה נוח לשרך להתפתח. גודלו ייחודי למופעים המוכרים בטבע.

בסביבה ריכוז של בורות מים, שחלקם פעילים וחלקם לא.

עוד באזור יש ריכוז גדול של עוף הלילה כוס, שקיים מעט גם ביישובים, אך כאן התנאים טובים. עצי הזית החלולים שכבר אינם מקבלים טיפול קבוע – הם מקום מצוין לקינון עבורם.

סיקו סיפר לנו על מעיליה, שהיה כפר מעורב עד אמצע המאה ה-19 – שכנו בו מוסלמים ונוצרים אורתודוקסים וקתולים. בעקבות הטבח בלבנון הייתה הגירה של אוכלוסייה נוצרית לאזור זה. פלישת צרפת גם הוסיפה דחיקה של נוצרים קתולים לכאן. גדעון חידד כי דהר אל עומאר גם תרם קודם לכן להגירת הנוצרים. היום היישוב הוא של נוצרים קתולים.

השטח מסביב הוא מאד סלעי. במבט על הנוף הקרוב, לכיוון דרום מערב, רואים שברים רבים בסלע. על הגבעה לידינו החומר הוא רך למעלה וקשה למטה. התושבים ששהו פה זמן רב בתקופה הביזנטית, ידעו לזהות את תכונות הסלע, ולהבחין בין החומר הטרשי של גיר קשה, לבין הקרטון הרך שמתחתיו, שקל יותר לחציבה, וגם לא דורש טיוח בשימוש לאגירת מים. מבנה הבור שלידו עצרנו איננו מבנה פעמון, אלא מרובע יותר. כנראה שימש לחציבה ורק מאוחר יותר הוסב לבור מים. ייתכן שגם היה מבנה מעליו.

עוד צמחים מעניינים שראינו הם אליסון ואביבית – הם מגדלים פירות מיד עם פריחתם.

עלינו דרך הטרסות הישנות, מופע של אבנים בכמות ובעוצמה חריגה, תוך תשומת לב לשימוש ולעבודה באבן מהסביבה המידית. האבנים הן מתקופת הטורון, אולי תוצרת בעינה !!? מחקרים חדשים (וקס, אילנו ומינסטר) טורפים את המידע הקודם על עומד הסלעים (סטרטיגרפיה) בגליל המערבי, ראו בקישור: (<http://www.gsi.gov.il/uploads/ftp/GsiReport/2011/Ilani-Shimon-GSI-12-.pdf>).

בראש הגבעה החרסיתית, נעצרנו ליד כבשן סיד, וערכנו סבב היכרות קצר עם מצטרפים חדשים לקבוצה:

שמעון בן יוסף – מדריך שעבר לאחרונה למנות, עם זוגתו אנה, אלון ועופרה מחרשים,

דפנה – בת קיבוץ סאסא המתגוררת בסמר, איילה, גיאולוגית - הבת של אורית רייך, ואליס.

סיקו הסב את תשומת לבנו לקמילה המהירה של פרחים שהואבקו. למשל: בוצין, ברוניקה, קטלב. היום בטיול ראינו ברוניקה פורחת ולא קמלה, כיוון שהיה אובך ולכן לא הייתה האבקה. כשיש יומיים-שלושה חמים רואים את הפריחה קמלה. לכאורה בשל החום, אבל כ-3 ימים אח"כ הפריחה מתחדשת, ולכן אפשר לזהות שזוהי לא קמילה של הצמח כולו, אלא רק פרחים שהואבקו.

בעת פיתוח פרחים מסחריים – מנסים להגיע לצמצום הריח והקטנת האבקנים, ע"מ שלא יימשכו חרקים וחיפושיות, והפרחים יקמלו לאט יותר.

נמרוד – הטרסות והפיתוח של השטח הם מ-100 השנים האחרונות. ניתן להבחין בטרסות שאינן יציבות ומתמוטטות בקלות. טרסות ביזנטיות ששרדו יושבות הרבה יותר יציב באדמה. יש כאן פעילות אינטנסיבית של סיתות והקצאת אבני בנייה, ולכן סביר שיימצאו מסביב סימנים של בלמינה. הטכניקה היא שבירה של האבנים ורק לאחר מכן הקצאה, ולכן נותרת הרבה פסולת שמשמשת לבניית הטרסות. מסיבה זו גם נמצאים כבשני סיד רבים מסביב.

גדעון – כבשני סיד מופיעים בכל שדרת הארץ. מוצאים לרוב את החלק התחתון, ללא הכיסוי שמוסר לאחר השריפה. לסיד שימושים רבים בעולם העתיק ועד היום. בעבר סיד שימש גם להרחקת חיות מן הבית, כי הוא יוצר תחושה צורבת. גם בחקלאות הוא שימש כחומר הדברה.

ייצור הסיד בכבשן – בונים גג מסלעי גיר מעל הבור. מעליהן מוסיפים שכבת כיסוי מאבנים גדולות, או סגירה אחרת – שמפעילה לחץ מלמעלה. מלמטה יש פתח ממנו מכניסים את חומרי הבערה, לרוב מכיוון הרוח העיקרי (מערב) ובכיוון ההפוך יוצרים חור אוורור קטן בחלק העליון. החום בכבשן מגיע לכ-800 עד אלף מעלות במהלך כשבוע. אבני הגיר שעוברות את התהליך הזה נותרות ללא CO_2 . אבני הסיד ה"חי" משחררות חום רב כאשר הן נרטבות וגורמות לכוויות. הכבשן עובר תהליך כיבוי מבוקר במשך כמה ימים, בתוספת מים, עד שניתן להשתמש בסיד.

המשכנו בדרכנו לכבשן סיד נוסף, שיושב בתוך אתר אמוניטים (שבוללים גדולים, שמופיעים לאורך כמה תקופות, מהיורה ועד לקנומן). גד הוסיף חידוד לתהליך הכימי – אבן גיר בנויה מקלציום (Ca) ו- CO_3 , ומסיסותו במים נמוכה. לכן זו אבן טובה לבנייה. בעת ייצור הסיד מחממים אותה חימום חזק ונשאר תחמוצת סידן CaO , כי אבד ה- CO_2 . זו תרכובת מאד לא יציבה. שכאשר היא באה במגע עם מים נקלטת בחזרה מולקולת המים ואז מתקבל חומר שורף. כאשר הוא מתפרק הוא הופך בחזרה לגיר, ולכן טוב לבנייה.

התחלנו לרדת מערבה והתיישבנו על הדרך לסעודת טו בשבת, בנקודה עם תצפית טובה לגדה הצפונית של נחל כזיב, בתוך מקבץ של חניניות הבתה. משם המשכנו עוד מערבה לאורך קו שבר, ועברנו בור מים נוסף. לאורך קו השבר שראינו בולט הקנומן שעלה, ומדרומו הסנון נשאר. נוצר קיר מרשים ויפה שבולט מאד בשטח. באזור זה מדרום כבר אין טרשים ויש מופעים רבים של סירה קוצנית. בצד השני יש טרה רוסה וצמחיה שונה לגמרי. עוד קווי שבר כאלו ניתן למצוא בגבעת צחור, בהר בטח, ועוד. בפיקעין מצוי השבר הכי מרשים. בור המים שנבנה בנקודה בה עמדנו מוקם ע"פ הזיהוי שיש בה קרטון ולכן החציבה קלה.

כל השטח מסביבנו אופיין בשברים חזקים מאד עם גלישות של שכבות אחת על השנייה. משטחים גדולים של קרטון ורנדזינה שייכים לסנון, ובאזור הצפוני מופיע יותר טורון. ירדנו דרומה לחורבה מעל העיקול ממעיליה לכיוון הילה. השיפוע בקירטון נוצל לאיסוף לבורות מים. יש חציבה מתוכננת של תעלות ניקוז שמובילות אל תוך הבורות, בנארי שבגג הקירטון.

מתחת למבנה עם הבור המשכנו על הסלע כלפי מטה דרומה. על סלע זה מופיעים מאובני אמוניטים. מתחתיו מחצבה גדולה.

נמרוד – המחצבה הזו צלבנית. ניתן לשים לב לעבודת אצלם והוצאת גושים מדויקים, בשונה מהשרידים שראינו למעלה, של פיצוץ ולאחריו חציבה, וסיתות הגוש שכבר הוצא. המחצבה חריגה בהיקף לעומת מחצבות ביזנטיות. מונפורט הוא הצרכן למחצבה בהיקף זה. זהו שם שני סוגי אבנים – יש גבישים גסים עם נקבוביות בדומה לחורבת נחת; לעומתם – במגדל העוז, בכותרת המגדל המתומן ועוד, קיימות אבנים מגיר גושי ופחות נקבובי ונראה שהן מכאן. אדריאן בועז חוקר שם עכשיו ומוביל בדיקות אורגניות-ביולוגיות שאולי יביאו לזיהוי מדויק יותר.

באווירת המחצבות נמרוד המליץ לקרוא את הספר של ז'וזה סגמאגו – דברי ימי מנזר.
ליד החנייה לפני שעלינו למכונות נהנינו וצילמנו מקבץ של עצי זית עתיקים וציוריים ממש ליד הכביש.
תודות לגדעון על שהראה לנו עוד פינת חמד נסתרת מתחת לאפינו בגליל המערבי. תודה לסיקו ונמרוד
שהוסיפו.